

Karin Hansson, utbildningsledare
Åsa Johnson, utredare

Uppdrag att säkerställa inslag kring etik inom forskarutbildningen vid det humanvetenskapliga området

Beredningen för utbildning på forskarnivå (BUF), har av vicerektor fått i uppdrag att föreslå systematiska former för att säkerställa att varje doktorand uppfyller examensförordningens mål rörande etik (se bilaga).

BUF tillsatte en arbetsgrupp i syfte att se över nuvarande kursutbud på området och ge förslag på hur uppdraget ska genomföras. Arbetsgruppen föreslår att man skapar en utbildning bestående av 5 moduler vilka definieras som enskilda kurser om 1,5 hp. Dessa kurser har lärandemål som svarar mot högskoleförordningens mål avseende forskningsetik.

Arbetsgruppen föreslår vidare att områdesnämnden tillsätter en styrgrupp sammansatt av en lärarrepresentant från repektive fakultet vid det humanvetenskapliga området samt en doktorandrepresentant. Styrgruppens uppdrag omfattar bland annat att ansvara för övergripande planering, genomförande, uppföljning och utvärdering av utbildningen. Vidare bör styrgruppen, efter diskussion i BUF, även vara den instans som fastställer kursplaner, efter remissomgång till områdesnämnden.

Beslut

Områdesnämnden beslutar att, enligt bilaga,

- erbjuda en utbildning om sammanlagt 7,5 hp, i syfte att säkerställa inslag om etik i utbildning på forskarnivå vid Humanvetenskapliga området, med start senast under höstterminen 2017,
- avsätta 220 tkr i samband med beslut om 2018 års budget,
- inrätta en styrgrupp och bemanna den med följande personer: professor Staffan Carlshamre, Filosofiska institutionen, professor Petra Lindfors, Psykologiska institutionen, professor Cecilia Magnusson Sjöberg, Juridiska institutionen samt en doktorandrepresentant som Stockholms universitets studentkår utser i sedvanlig ordning. Styrgruppens uppdrag och ansvar framgår av bilagan.
- utvärdera utbildningen när den är genomförd och återrapportera till områdesnämnden senast 31 december 2018.

Områdesnämnden för humanvetenskap

Karin Hansson, utbildningsledare
Åsa Johnson, utredare

Humanvetenskapliga områdets seminarier om forskningsetik och vetenskaplig redlighet

Beredningen för utbildning på forskarnivå (BUF), har av vicerektor fått i uppdrag att föreslå systematiska former för att säkerställa att varje doktorand uppfyller examensförordningens mål rörande etik (se bilaga). Beredningen ska avrapportera sitt uppdrag inför områdesnämndens sammanträde 2017-04-19.

Examensmålen i Högskoleförordningen som rör etik lyder:

- Visa intellektuell självständighet och vetenskaplig redlighet samt förmåga att göra forskningsetiska bedömningar
- Visa fördjupad insikt om vetenskapens möjligheter och begränsningar, dess roll i samhället och människors ansvar för hur den används.

Dessa examensmål ska, som övriga mål i Högskoleförordningen, kontinuerligt följas upp och dokumenteras för varje doktorand i den individuella studieplanen. BUF har i en mall givit rekommendationer för hur uppföljningen kan dokumenteras i en bilaga till den individuella studieplanen:

<http://www.su.se/humanvet/regelverk-och-beslut/riktlinjer/riktlinjer-f%C3%B6r-utbildning/dokumentation-av-doktorandens-m%C3%A5luppfyllelse-1.250281>

BUF tillsatte en arbetsgrupp i syfte att se över nuvarande kursutbud på området och ge förslag på hur uppdraget ska genomföras. Arbetsgruppen inkluderade Filosofiska institutionen samt Psykologiska institutionen då dessa institutioner har bedrivit utbildningar som berör forskningsetik. I arbetsgruppen har följande personer ingått: professor Bengt Novén, ordf BUF, professor Staffan Carlshamre, Filosofiska institutionen, professor Petra Lindfors, Psykologiska institutionen samt Karin Hansson och Åsa Johnson. Tre planeringsmöten har hållits för att arbeta fram ett förslag på utbildning, vilket sedan har diskuterats i BUF.

Utbildningen

Utbildningen i forskningsetik och vetenskaplig redlighet består av sammanlagt fem seminarietillfällen (moduler), ca 3-4 h långa. Totalt ger kursen 7,5 hp, men doktorander ska kunna delta i enstaka moduler och tillgodoräkna sig 1,5 hp per modul.

För samtliga moduler gäller att undervisningsspråk är engelska, och lärarna byter till svenska endast i de fall samtliga deltagare kan svenska. Deltagaren kan välja mellan att examineras på

Områdesnämnden för humanvetenskap

svenska eller engelska. Antal deltagare per tillfälle: max 30-40, doktorander förtur, anställda lärare i mån av plats (antal deltagare kan ändras om behovet blir större, även dubbla tillfällen kan bli aktuella om så krävs).

Doktorandernas handledare kan, i mån av plats, delta i seminarieriet.

Nedan följer en beskrivning av utbildningen.

Forskningsetik för doktorander – maj 2017

Allmän beskrivning

Kursens syfte är att ge en studenterna en överblick över forskningsetiska frågor, och utveckla deras förmåga att identifiera och självständigt reflektera över etiska problem inom sin egen forskning och det egna ämnet. Den ska ge goda kunskaper om tillämpliga regelverk och om procedurer för etisk prövning, men även ge en god grund för forskningsetiska överväganden i mera allmän mening. Kursen utformas så att den täcker högskoleförordningens examenskrav rörande "Värderingsförmåga och förhållningssätt".

För att kunna möta behov från olika studenter och discipliner utformas kursen i ett antal moduler som till större delen kan väljas självständigt – dock bör den första modulen som ger en allmän introduktion till forskningsetik vara ett krav för de övriga. Hela kurspaketet omfattar 7,5 hp och består av fem moduler om vardera 1,5 hp – fler moduler kan utvecklas efterhand som behov uppstår eller identifieras. Vårdinstitution för kursen är Filosofiska institutionen, men det förutsätts att andra institutioner och fakulteter inom det humanvetenskapliga området involveras både i utformningen och genomförandet av de olika momenten.

Varje modul utformas så att den motsvarar en veckas arbete, med förberedelse, undervisning och examination. Undervisningen samlas till en halvdag för varje modul, normalt med flera lärare med olika ämnesbakgrund och relevanta praktiska erfarenheter. Nedan följer en beskrivning av de olika modulerna:

- 1. Introduktion till forskningsetik

Etiska problem involverar intressekonflikter av olika slag. Inom forskningsetiken handlar det i allmänhet om konflikter mellan, å ena sidan, ett vetenskaplig intresse av att utveckla ny kunskap och, å andra sidan, olika personliga och samhälleliga intressen som berörs av forskningsprocessen eller dess resultat.

Den första modulen ger en översikt över etiskt relevanta intressekonflikter som forskare behöver vara medvetna om och kunna ta ställning till i sin verksamhet, samt introducerar några begreppsliga verktyg från den filosofiska etiken som kan användas för att hantera dem, till exempel rörande hur man värderar konsekvenser av handlingar, teorier om etiska rättigheter och skyldigheter, samt om etiska förhållningssätt. Den ger också en kort historisk översikt över forskningsetiska regelverk efter andra världskriget.

- 2. Vetenskaplig redlighet

Frågor om vetenskaplig redlighet handlar om situationer där forskare kan frestas att sätta sitt personliga intresse framför vetenskapens och forskarsamhällets. Ett viktigt område rör plagiat och stöld av idéer från andra forskare och kollegor. Det finns många klara fall av plagiat och idéstöld men även gränsfall där det är viktigt med begreppslig klarhet och att ha en genomtänkt uppfattning om vad som är god praxis. Dessa frågor hör samman med en vidare problematik kring publiceringsetik, som även aktualiserar begreppet "självplagiat". Andra typer av fusk och oredlighet rör hantering av forskningsdata, alltifrån fabrikation och förfalskning till vilseledande presentation av data och brister i hur data bevaras och görs tillgängliga för kontroll och vidare forskning. De relevanta begreppen diskuteras i anslutning till verkliga exempel, och studenterna ges tillfälle att i gruppdiskussioner arbeta med problematiska situationer ur sin egen erfarenhet.

- 3. Integritet, skada, samtycke

En stor del av all forskning inom samhällsvetenskap och humaniora involverar deltagare som inte själva är forskare, till exempel personer som svarar på enkäter, deltar i intervjuer eller på annat sätt lämnar information, eller deltar som försökspersoner i kontrollerade experiment. Det är viktigt att forskningen planeras och genomförs så att dessa människor inte kommer till skada, och med respekt för deras personliga integritet. Ett växande nytt område som aktualiserar dessa frågor är forskning på internet och sociala medier. Ett nyckelbegrepp i sammanhanget är "informerat samtycke" och stort utrymme ägnas åt vad detta innebär och vilken form det bör ges i olika sammanhang. En relaterad frågeställning rör forskning på utsatta eller diskriminerade grupper, vars situation kan påverkas negativt av forskningsprocessen eller dess resultat.

- 4. Vetenskapligt värde och vetenskapens värde

Forskningsetiska övervägande förutsätter att andra intressen vägs mot det vetenskapliga värdet av forskningen och dess förväntade resultat. Men vad är det som är värt att veta och varför? Hur väger man de prioriteringar som görs inom en disciplin mot det omgivande samhällets önskingar och behov? Vilket ansvar har forskningen för kunskapsklimatet i samhället som helhet, och på vilket sätt bör detta påverka den enskilda forskaren? Under vilka omständigheter bör en forskare ta på sig rollen som expert, och hur bör man agera i denna roll? Examensmålen för denna modul är särskilt inriktad på examensordningens krav om att "visa fördjupad insikt om vetenskapens möjligheter och begränsningar, dess roll i samhället och människors ansvar för hur den används."

- 5. Etikprovning

Denna modul är inriktad på praktiska frågor om etikprovning, med direkt tillämpning på doktorandernas egna projekt. Vilka projekt måste eller bör etikprövas? Hur går ansökan och bedömning till? I undervisningen medverkar lärare med erfarenhet från båda sidor av provningsprocessen – att söka och få godkännande, respektive att bedöma ansökningar. Studenterna ges tillfälle att arbeta med sina egna projekt: behöver de etikprövas och hur bör en ansökan i så fall utformas.

Litteratur (förslag):

David B. Resnik: *The Ethics of Science: an Introduction*, Routledge 2003.

Helgesson, G., & Eriksson, S. (2015). "Plagiarism in research". *Medicine*, 18(1), 91–101.

Allmän bakgrund: ev till alla moduler, överlappar lite med bok men ger Sveriges perspektiv på frågan. Kanske mest relevant för modul 1 och 5:

- The Swedish Research Council's expertgroup on ethics. (2011). *Good research practice*. The Swedish Research Council, Stockholm Sweden. Available at:
<https://publikationer.vr.se/produkt/good-research-practice/> (131 pages)

- Helsinki Declaration WMA:

<http://jamanetwork.com/journals/jama/fullarticle/1760318>

<http://www.su.se/medarbetare/service/forskning/etik-i-forskningen/resurser-och-1%C3%A4nkar-1.3746> som ju ger en mängd dokument och länkar som alla i kursen bör känna till.

Datainspektionen. The Personal Data Act. (1998). Available though:

<http://www.datainspektionen.se/in-english/legislation/the-personal-data-act/> (30 pages)

http://www.su.se/polopoly_fs/1.210545.1416231072!/menu/standard/file/Gallring%20-%20Handlingar%20inom%20forskningsverksamhet%20RF%20141106.pdf

WHO. [Standards and operational guidance for ethics review of health-related research with human participants](#). Fås via

http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/44783/1/9789241502948_eng.pdf?ua=1&ua=1

Boyd, D. (2015). Untangling research and practice: What Facebook's "emotional contagion" study teaches us. *Research Ethics*, doi:10.1177/1747016115583379

Crossen-White, H. L. (2015). Using digital archives in historical research: What are the ethical concerns for a 'forgotten' individual? *Research Ethics June 2015 11: 108-119*, doi:10.1177/1747016115581724

Selinger, E., & Hartzog, W. (2015). Facebook's emotional contagion study and the ethical problem of co-opted identity in mediated environments where users lack control *Research Ethics 1747016115579531*, first published on May 13, 2015 doi:10.1177/1747016115579531 (tillgänglig genom SUB)

Eget material (av relevans för doktorandens egen diciplin) kommer även ingå som litteratur

Organisation

En styrgrupp sammansatt av en representant från vardera fakultet inom Humanvetenskapliga området samt en doktorandrepresentant har det övergripande ansvaret för utbildningen.

Ansaret omfattar:

- Övergripande planering
- Uppföljning och utvärdering
- Tillse att varje kurs om 1,5 hp har kursanvisningar
- Genomföra kursvärdering efter varje modul/tillfälle. Se mall från humfaks fo-skola

Filosofiska institutionen utses till kursansvarig institution, som ansvarar för all administration kring deltagaranmälningar, dokumentation i Ladok för samtliga deltagande doktorander och övrig administration som styrgruppen har ansvar för inom ramen för sitt uppdrag.

En särskild webbsida läggs upp på Humanvetenskapliga områdets webbplats. Se exempel www.hum.su.se/forskarskolan, där all information om utbildningen samlas med kontaktuppgifter till styrgrupp och kursansvarig institution.

Budget

- Se separat bilaga från styrgruppen.

Forskningsetik, tankar om budget

Det finns olika sätt att tänka på budgeten för denna verksamhet – efter det första året kommer man att ha facit och kan justera efter detta om det behövs.

En modell är att utgå ifrån schablonersättningen för gemensamma kurser i humanistiska fakultetens forskarskola, som för närvarande är 16 000 kr per hp, dvs 120 000 för 7,5 hp. Den nu aktuella kursen skiljer sig dock från kurserna i forskarskolan på några sätt som motiverar att beloppen sätts något högre:

- När det gäller forskarskolan står fakulteten för en stor del av infrastrukturen: studentadministration, utvärdering, webbsida, etc. Om detta ska ingå i värdinstitutionens uppdrag så måste budgeten höjas för detta.
- Eftersom den ska erbjudas i fem olika moduler till vilka studenterna ska kunna registrera sig separat, så blir studenthanteringen potentiellt ganska tung.
- Medverkan från många institutioner och fakulteter kan också medföra ökade kostnader, varje partner behöver ersättas för sin medverkan, och varje undervisningstillfälle blir dyrare än normalt p g a fler medverkade lärare.

Vad det faktiskt kostar vet man som sagt inte förrän man har genomfört det hela minst en gång. Vill man räkna med klumpsummor så föreslår jag 200 000 per hel kursomgång, och kanske ett extra startanslag för kursutveckling, webbsida, etc.

Ett annat sätt att räkna är att utgå ifrån avräkningstalen på UGA. Räknar man med 40 studenter per omgång, filosofiska institutionens avräkningstal (förmodligen det lägsta av alla inblandade institutioner) och en prestationsgrad på 90% (realistiskt för doktorandkurser), så hamnar man på 220 000 kronor.

Att båda beräkningsmodellerna ger så liknandes resultat kanske antyder att en summa kring 200 000 är en rimlig approximation.